

ירושלמי לקדשים

נח זבולוני

בלבד. אחר כך נפטר רב אשי אחר שגמר התלמוד כאשר זכרנו, וכן עשו חכמי ארץ ישראל מה שעשה רב אשי וכתבו התלמוד הירושלמי והמחברו הוא רבי יוחנן ונמצא מן הירושלמי חמשה סדרים שלמים אבל סדר טהרות לא נמצא לו תלמוד בשום ענין לא בבלי ולא ירושלמי אלא מסכת גדה כמו שזכרנו. עכ"ל הרמב"ם.

הירושלמי על קדשים של הרב פרידלנדר פילג בשעתו את היהדות התורתית לשני מחנות. חלק מגדולי התורה בדור שעבר שבחו וקלסו את המו"ל, שהיה גדול בתורה על הירושלמי שהוציא לאור ומאידך נמצאו גדולים ששמוהו ללעג ולקלס וקבעו שהירושלמי על קדשים אינו אלא זיוף מוצלח מאוד. בין הראשונים שנתנו את הסכמתם ותמכו בו היו אישים תורניים מפורסמים כמו הגאונים: הרב שלום מרדכי הכהן שבדרון רבה של ברעזאן ומחבר שו"ת המהרש"ם, הרב אליעזר דויטש רבה של קהלת בוניאד, הרב יהודה גרינואלד בעל "זכרון יהודה" ורבה של סטמאר, בן עירו של המו"ל הרב אברהם קלוגר שהיה בנו של הגאון ר' שלמה קלוגר ואחרים. גם מצד שני של "המתרס" עמדו גאונים מפורסמים והם: הרב ר' מאיר שמחה הכהן רבה של דוינסק בעל ה"אור שמח" ו"משך חכמה", הרב ר' יוסף רוזין רבה של דוינסק הידוע בשם "הרוגצובר עילוי" מחבר ה"צפנת פענח". הצטיין במיוחד בפולמוס נגד הירושלמי ונגד המו"ל שלו הגאון ר' מאיר דן פלוצקי רבה של דוארט בפולין, שחיבר ספר מיוחד נגד הירושלמי בשם "שאלו שלום ירושלים". הרב פלוצקי נמנה על חסידי גור ויחד עם האדמו"ר מגור הרב אברהם מרדכי אלתר ז"ל, תמך בראשונה באמיתות הירושלמי, אולם אחר כן שינו את דעתם בשל התנהגותו של המו"ל, שלפי דבריהם הוכיחה שמדובר בתר-מית ובזיוף. הפולמוס סביב הירושלמי חרג ממסגרת ד' אמות של הלכה והוא חדר גם לתוך העתונות היהודית דאז כמו ה"איזראעליט"

פרשת הופעת התלמוד הירושלמי על מסכתות אחדות מסדר קדשים שהסעירה בשעתו לפני יותר מ-65 שנה את היהדות התורתית ושעליו נחלקו הדעות של גדולי התורה בענין אמיתותו, עלולה להתעורר שוב והפעם בשל "גילוי" יתר מסכתות הירושלמי על סדר קדשים.

לפני 67 שנה בשנת תרס"ז (1907) נפלה "פצה רוחנית" בחוגי היהדות התורתית. יהודי בשם הרב רבי שלמה יאודה ס"ט אלגזי המכונה פרידלנדר, פרסם פירוש משלו בשם "חשק שלמה" על מסכתות אחדות מסדר קדשים בתלמוד ירושלמי, שעה שעצם קיומן של מסכתות אלו בתלמוד ירושלמי, לא היה ידוע עד אז. המסכתות שהופיעו היו חולין ובכורות, ובשנת תרס"ט הוציא הנ"ל ירושלמי גם על מסכתות זבחים וערבים, שנדפסו בעיר ס. וואראהאל (אונגריה).

לשון הרמב"ם

הרב רבי שלמה יאודה ס"ט אלגזי המכונה פרידלנדר סיפר כי אחיו שסייר בקושטא, רכש עבורו את כתב היד על הירושלמי מעזבונו של הרב יהושע בנבנישתי, מגולי ספרד, שחיבר ספר על הירושלמי בשם "שדה יהושע" והוא שהעתיק אותו מכתב יד בשנת 1670.

מדברי הרמב"ם בהקדמתו על המשניות משתמע כי בתקופתו אכן היה בנמצא תלמוד ירושלמי על סדר קדשים כולו וזה לשון הרמב"ם: "... ומשהשלים רב אשי לחבר חבור התלמוד על מה שהוא עליו היה הפלגת חבורו ועוצם תועלתו לעד נאמן עליו די רוח אלקין קדישין ביה, ומה שנמצא בחבור רב אשי בתלמוד הם חמשים ושלשים מסכתות (כל ההדגשות בדברי הרמב"ם הן שלנו — ג. ז.) ולא מצאנו לו דבר בסדר זרעים אלא ברכות בלבד ולא במסכת שקלים מסדר מועד ולא על מסכת עדיות ומסכת אבות מסדר נזיקין ולא מצאנו על מסכת מדות וקנים מסדר קדשים ולא מצאנו לו דבר ג"כ מסדר טהרות אלא במסכת גדה

ו"העולם" של נחום סוקולוב. פורסמו אז ספרים בעד כגון: "ענה כסיל" ונגד כאמור: "שאלו שלום ירושלים".

כתב-יד חדש

המו"ל הוציא רק שני חלקים מתוך שלושה שהיו באמתחתו והם, כאמור, חולין-בכורות, זבחים-ערכין. את החלק השלישי, מנחות-תמורה הבטיח הרב שלמה יאודה ס"ט אלגזי המכונה פרידלנדר לפרסם יחד עם חידושים והערות שקיבל מרבנים גאונים מפורסמים, אולם מאז עברו יותר מ-65 שנה והחלק השלישי לא הופיע. והנה לפני זמן מה התגלגל ל"מוסד הרב קוק" בירושלים כתב יד צפוף באותיות זעירות המכיל 250 עמוד, על יתר מסכתות קדשים והן מנחות תמורה. הביא את כתב היד איש כפר הרואה, מר יוסף פודרוב (בן-ארי), הטוען כי אביו המנוח הרב אריה לייב פודרוב מעיר מרץ בליטה, העתיק את הירושלמי על מנחות ותמורה מתוך כתב יד של הרב יצחק גפן מסלובודקה

ליטה, שהוא במו ידיו העתיקו מתוך כתב יד עתיק בקושטא בשנת תה"ל שמצאוהו במוזיאון בורשה. כתב יד זה מהווה חומר שלם לשתי מסכתות שלמות. נוסף לזה הביא מר פודרוב כתב יד מאותו מקור על מסכת ברכות (נמצא כבר אתנו) מהדורה תנינא (מהדורה שניה).

צוות המומחים לחקר התלמוד ב"מוסד הרב קוק" בירושלים שבראשו עומדים הרב שילה רפאל רבה של קרית משה, והרב משה קצלבוגן מנהל "מוסד הרב קוק", עושים לילות כימים ועוסקים בהשוואות בין הירושלמי האמיתי על הש"ס כולו לבין כתב היד הזה, וגם משוים את הכתב יד לירושלמי של הרב פרידלנדר. הנהלת "מוסד הרב קוק", מהססת עם זאת להוציא לאור את הירושלמי על מנחות-תמורה, שמא יתעורר שוב הויכוח והפולמוס הישן נושן בעולם התורתי. ובינתיים משמש הכתב יד ירושלמי תמורה-מנחות חומר חשוב לעריכת ניסויים והשוואות לבדיקות חקר התלמוד כמה שנאמר: להגדיל תורה ולהאדירה...

"שפטים ושטרים תתן לך" — אמר ר' לוי: למה הדבר דומה? למלך, שהיו לו בנים הרבה, והיה אוהב את הקטן יותר מכלם. והיה לו פרדס אחד והיה אוהבו יותר מכל מה שהיה לו. אמר המלך: נותן אני את הפרדס הזה, שאני אוהבו יותר מכל מה שיש לי, לבני הקטן, שאני אוהבו יותר מכל בני. כך אמר הקב"ה: מכל האומות שבראתי איני אוהב אלא לישראל, שנאמר: "כי נער ישראל ואהבהו" (הושע יא, א); ומכל מה שבראתי איני אוהב אלא את הדין, שנאמר: "כי אני ה' אוהב משפט" (ישע' סא, ח). אמר הקב"ה: נותן אני מה שאהבתי לעם שאני אוהב. הוי: "שפטים ושטרים תתן לך" (מדרש רבה, פרשת שופטים).

אמר הקב"ה: אם הלכת להתפלל בתוך בית-הכנסת, אל תעמוד על הפתח החיצון להתפלל שם, אלא הוי מתכוון להיכנס דלת לפניך מדלת... ולמה כן שהקב"ה מונה פסיעותיך ונותן לך שכר... ולא עוד, אלא שאתה עומד בבית-הכנסת והקב"ה עומד עליך, מנין? שנאמר: "אלהים נצב בעדת אל" (תהי' פב, א). אמר הקב"ה: ולא דרך, שאתה מקבל פני השכינה בבית הכנסת, אלא שאתה יוצא משם טעון ברכות. מנין? שנאמר: "כי מצאי מצא חיים ויפק רצון מה". הוי: "והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך... ובאו עליך כל הברכות האלה" (מדרש רבה, פרשת כי תבוא).

ולמה התינוך נמול לשמונה ימים? שנתן הקב"ה רחמים עליו להמתין לו, עד שיהא בו כחו. וכשם שרחמיו של הקב"ה על האדם, כך רחמיו על הבהמה. מנין? שנאמר: "והיה שבעת ימים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן" (ויקרא כב, כז). ולא עוד, אלא שאמר הקב"ה: "אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" (שם, כח). וכשם שנתן הקב"ה רחמים על הבהמה, כך נתמלא רחמים על העופות. מנין? שנאמר: "כי יקרא קן צפור לפניך... לא תקח האם על הבנים" (מדרש רבה, פרשת כי תבוא).